

Przebieg prac nad projektami rozporządzeń zmieniających rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (2024–2025)

The process of amending the regulation on the conditions and manner of organising religious education in public kindergartens and schools (2024–2025)

PIOTR STANISZ*

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

 <https://orcid.org/0000-0002-2437-8513>

DARIUSZ WALENCIK**

Uniwersytet Opolski

 <https://orcid.org/0000-0002-1027-3980>

Streszczenie: Niniejsze opracowanie koncentruje się na przebiegu prac nad projektami rozporządzeń, wydanych przez Ministra Edukacji dnia 26 lipca 2024 r. oraz 17 stycznia 2025 r., w celu zmiany rozporządzenia z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach. Celem analiz jest odpowiedź na pytania o przyczyny konfrontacyjnego stanowiska zajętego w tej sprawie przez przedstawicieli ministerstwa – z jednej strony, i reprezentantów kościołów i innych związków wyznaniowych – z drugiej. O ile bowiem poza dyskusją pozostaje fakt nieosiągnięcia pomiędzy nimi jakiegokolwiek porozumienia, o tyle winą za ten stan rzeczy obarczane bywają obie strony. Obok twierdzeń o rażącym niedopełnieniu obowiązków przez przedstawicieli resortu edukacji formułowane są zarzuty o brak woli współpracy i dialogu po stronie kościelnej. Przeprowadzona analiza dostępnej dokumentacji, zgromadzonej przede wszystkim na stronach Rządowego Centrum Legislacji, prowadzi do wniosku, że przedstawiciele ministerstwa od początku odrzucali potrzebę dojścia do konsensusu z władzami kościołów i innych związków wyznaniowych, sprowadzając określony w art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty wymóg działania „w porozumieniu” z nimi wyłącznie do obowiązku „zebrania informacji i wymiany poglądów o stanowiskach wszystkich kościołów i związków wyznaniowych zainteresowanych nauczaniem religii w szkołach publicznych”. W tej sytuacji nie może dziwić, że reprezentanci kościołów koncentrowali się na krytyce ministerialnych projektów oraz kwestiach proceduralnych. Jednak zarzucanie im braku woli dialogu nie znajduje potwierdzenia w zajmowanych przez nich stanowiskach.

Słowa kluczowe: kościoły i inne związki wyznaniowe, relacje państwo–Kościół, współuczestnictwo w wydawaniu rozporządzenia, nauka religii, system oświaty

* Ks. prof. dr hab., e-mail: piotr.stanisiz@kul.pl

** Ks. dr hab., prof. UO, e-mail: dwalencik@uni.opole.pl

Abstract: This study focuses on the legislative process of drafting regulations issued by the Polish Minister of Education on 26 July 2024 and 17 January 2025, to amend the regulation of 14 April 1992 on the conditions and manner of organising religious education in public kindergartens and schools. The goal is to answer questions regarding the reasons for the confrontational position taken on this matter by representatives of the ministry – on the one hand, and representatives of churches and other religious organisations – on the other. While the fact that no agreement was reached between them remains beyond dispute, both sides are often blamed for this state of affairs. Beside claims of a gross failure on the part of representatives of the Ministry of Education to fulfil their obligations, criticism has also been directed at Church representatives for their unwillingness to cooperate and engage in dialogue. The analysis of available documentation, primarily that collected on the website of Rządowe Centrum Legislacji (Government Legislation Centre), leads to the conclusion that, from the outset, the representatives of the ministry dismissed the need to seek consensus with the authorities of churches and other religious organisations, reducing the requirement to act “in agreement” with them, as provided for in Article 12, Section 2 of the Act of 7 September 1991 on the Education System, to the obligation to “collect information and exchange views on the positions of all Churches and religious organisations interested in teaching religion in public schools.” In these circumstances, it is not surprising that the representatives of churches focused on criticising ministerial drafts and on procedural issues. However, claims that they were unwilling to engage in dialogue find no confirmation in the positions they adopted.

Keywords: churches and other religious organisations, state–church relations, co-participation in the issuance of regulations, religious education, education system

Uwagi wprowadzające

Na mocy art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty¹ minister właściwy do spraw oświaty i wychowania został upoważniony i zobowiązany do określenia w drodze rozporządzenia warunków i sposobu wykonywania przez szkoły zadań związanych z organizowaniem w nich nauki religii². W oparciu o tę delegację wydane zostało rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach³.

¹ Tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 750 z późn. zm.

² W literaturze przedmiotu wielokrotnie już jednak zwracano uwagę, że podstawowe kwestie związane z nauczaniem religii w publicznych szkołach i przedszkolach powinny zostać określone ustawowo. Zob. np. M. Pilich, *Prawne aspekty nauczania religii i krzewienia religijności w szkołach publicznych, w: Obecność religii w publicznym systemie oświaty w aspekcie prawnym*, red. T.J. Zieliński, Warszawa 2012, s. 38–40; P. Borecki, *Konstytucyjność regulacji szkolnej nauki religii (głos w dyskusji)*, *Studia Prawnicze* 2008, nr 2, s. 39; T.J. Zieliński, *Merytoryczne i legislacyjne uwagi do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 1992 r. dotyczącego nauczania religii i etyki*, *Studia z Teorii Wychowania* 2023, t. 14, nr 4, s. 72–76.

³ Tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 983 z późn. zm. Pierwotnie rozporządzenie to dotyczyło nauki religii w szkołach publicznych. Objęcie przepisami tego aktu również przedszkoli (zob. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 1999 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych, Dz. U. z 1999 r. Nr 67, poz. 753) było następstwem ratyfikacji Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318, zob. art. 12.

W okresie swego ponad trzydziestoletniego obowiązywania rozporządzenie z dnia 14 kwietnia 1992 r. było kilkakrotnie nowelizowane. Kluczowe zasady dotyczące *stricte* organizacji omawianego nauczania aż do połowy 2024 r. nie podlegały jednak zmianom⁴. Zgodnie z przepisami rozporządzenia naukę religii (lub etyki) prowadzono w tym czasie w ramach poszczególnych klas lub oddziałów, jeśli do udziału w zajęciach zgłoszono co najmniej siedmiu uczniów lub wychowanków danej klasy lub oddziału. Grupy międzyoddziałowe lub międzyklasowe tworzone wyłącznie wówczas, gdy liczba zainteresowanych pobieraniem nauki określonej religii lub etyki w klasie lub oddziale była mniejsza od siedmiu. Natomiast jeśli w całej szkole lub przedszkolu gotowość udziału w omawianych zajęciach zgłoszono w odniesieniu do mniej niż siedmiu uczniów lub wychowanków, zajęcia były organizowane w grupach międzyszkolnych lub pozaszkolnych punktach katechetycznych⁵.

Jednym z czynników stabilizujących zasady organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach było niewątpliwie dopuszczenie kościołów i innych związków wyznaniowych do współuczestniczenia w wydaniu rozporządzenia, o którym mowa w art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty. Zgodnie z tym przepisem właściwy minister został bowiem zobowiązany do tego, aby – wydając to rozporządzenie – działał „w porozumieniu z władzami Kościoła Katolickiego i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych”. Biorąc pod uwagę orzecznictwo sądów, poglądy przedstawicieli doktryny i dotychczasową praktykę, należy stwierdzić, że w ten sposób „ustawodawca ograniczył kompetencje ministra i uzależnił możliwość wydania odnoszącego się do tych kwestii rozporządzenia od osiągnięcia przez niego konsensusu z władzami związków wyznaniowych”⁶.

⁴ Za najistotniejszą zmianę w zasadach organizowania nauki religii do 2024 r., poza wskazaną w poprzednim przypisie, należy uznać zniesienie (trzyosobowego) limitu uczniów, wymaganego w przypadku organizowania tego nauczania w grupie międzyszkolnej lub pozaszkolnej (pozaprzedszkolnym) punkcie katechetycznym, co było konsekwencją wydania przez Europejski Trybunał Praw Człowieka wyroku z dnia 15 czerwca 2010 r. *Grzelak v. Poland*, nr sprawy 7710/02. Zob. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 marca 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, Dz. U. z 2014 r. poz. 478.

⁵ Zob. A. Mezglewski, *Polski model edukacji religijnej w szkołach publicznych. Aspekty prawne*, Lublin 2009, s. 119–123.

⁶ P. Stanisz, D. Walencik, *Tryb nowelizacji rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 roku w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach*, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 2024, t. 27, s. 370. Podobnie: M. Strzała, *The 2024–2025 Changes in Religious Instruction in Polish Public Schools and Their Legality*, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 2025, t. 28, s. 160–168; Ł. Bernaciński, *Uwagi do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (wersja z dnia 30 września 2024 r.)*, *Kultura Prawna* 2024, t. 7;

Pomimo ciągłego obowiązywania art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty w niezmienionym brzmieniu i pomimo braku porozumienia, o którym mowa w tym przepisie, Minister Edukacji wydał w ostatnim czasie dwa rozporządzenia istotnie zmieniające rozporządzenie z dnia 14 kwietnia 1992 r. Pierwsze z nich zostało wydane 26 lipca 2024 r.⁷, natomiast drugie – 17 stycznia 2025 r.⁸ Już wcześniej wydane zostało rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 22 marca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych⁹, co doprowadziło do wykreślenia religii i etyki z katalogu przedmiotów, z których oceny są brane pod uwagę przy obliczaniu średniej decydującej o uzyskaniu promocji do klasy wyższej oraz ukończeniu szkoły z wyróżnieniem. W tym przypadku, wydając rozporządzenie, minister odwołał się jednak nie do art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, lecz do art. 44zb tego aktu normatywnego¹⁰.

Wydanie rozporządzeń z dnia 26 lipca 2024 r. i z dnia 17 stycznia 2025 r. spowodowało istotne pogorszenie warunków nauczania i pobierania nauki religii w publicznych szkołach i przedszkolach. Zdecydowanie rozszerzono bowiem możliwość prowadzenia tego nauczania w grupach międzyoddziałowych lub międzyklasowych, przyjmując, że ich tworzenie jest możliwe również wówczas, gdy do udziału w zajęciach zostanie zgłoszonych siedmiu uczniów danej klasy lub oddziału¹¹. Wymiar nauki religii w szkołach zmniejszono z dwóch do jednej godziny tygodniowo oraz przyjęto

J. Niedziółka, *Rozporządzenie Ministra Edukacji zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach – uwagi krytyczne*, *Przebieg Prawa Wyznaniowego* 2023, t. 15, s. 117–121.

⁷ Dz. U. z 2024 r. poz. 1158.

⁸ Dz. U. z 2025 r. poz. 66.

⁹ Dz. U. z 2024 r. poz. 438.

¹⁰ Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 22 maja 2025 r. (U 11/24) przyjął, że wspomniana wyżej kwestia wliczania oceny z religii do średniej ocen jest elementem organizacji nauki religii, o której mowa w art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty. W związku z tym – jak ocenił Trybunał – również do kształtowania treści rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów w szkołach publicznych w zakresie dotyczącym oceny z religii „konieczne jest porozumienie z właściwym kościołem lub innym związkiem wyznaniowym” (OTK ZU A 2025, poz. 52). Ze względu na odrębność tej problematyki rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 22 marca 2024 r. nie będzie jednak przedmiotem niniejszych rozważań.

¹¹ Przyjęto przy tym, że takie grupy mogą obejmować wyłącznie uczniów klas I–III, IV–VI albo VII i VIII. Jednocześnie wyłączone zostało tworzenie grup międzyklasowych obejmujących uczniów klas I–III, jeśli wspomniany wyżej limit siedmiu uczniów w klasie lub oddziale zostanie osiągnięty. Zastrzeżono również, że liczebność omawianych grup nie może przekroczyć 28 uczniów (a w przypadku przedszkola oraz klas I–III szkoły podstawowej – 25 wychowanków lub uczniów). Odrębnie uregulowano liczebność grup międzyoddziałowych i międzyklasowych obejmujących wychowanków albo uczniów, którzy posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. W tym zakresie odesłano do limitów określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 111 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 737 z późn. zm.

zasadę obligatoryjności organizowania nauki religii (podobnie jak etyki) bezpośrednio przed rozpoczęciem obowiązkowych zajęć edukacyjnych, przewidzianych dla ucznia w danym dniu, albo po zakończeniu tych zajęć¹². Zastosowanie ograniczeń możliwości tworzenia grup międzyklasowych z uwzględnieniem etapów edukacyjnych oraz limitów liczby uczniów w takich grupach rozciągnięto również na grupy międzyszkolne i pozaszkolne punkty katechetyczne, milcząco uznając tym samym, że w tych warunkach tworzenie grup międzyklasowych jest prawnie dopuszczalne¹³.

Wobec ewidentnego braku porozumienia, które objęłoby zmiany wprowadzone rozporządzeniami z dnia 26 lipca 2024 r. i dnia 17 stycznia 2025 r., Trybunał Konstytucyjny w wyrokach z dnia 27 listopada 2024 r. (U 10/24)¹⁴ i z dnia 3 lipca 2025 r. (U 2/25)¹⁵ uznał te akty za niezgodne z przepisami wyższego rzędu, w tym z delegacją ustawową zawartą w art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty. Z tą konstatacją należy się w pełni zgodzić¹⁶. Trzeba też jednak zauważyć, że uzasadniając swoje stanowisko – inaczej niż w dotyczącym analogicznej kwestii orzeczeniu z dnia 20 kwietnia 1993 r. (U 12/92)¹⁷ – Trybunał odstąpił od szczegółowego przedstawienia trybu prac nad analizowanymi zmianami. Natomiast przedstawiciele Ministerstwa Edukacji Narodowej winą za brak porozumienia obarczają władze kościelne, zarzucając im stawianie rządu wobec kościelnego ultimatum i brak woli współdziałania opartego na uznaniu kompetencji władz państwowych¹⁸.

¹² Wyjątkiem jest sytuacja, gdy w szkole podstawowej w nauce religii lub etyki uczestniczą wszyscy uczniowie danego oddziału. Decydujący jest przy tym stan na dzień 15 września danego roku szkolnego.

¹³ Klóci się to jednak z wnioskami, do jakich doszedł Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 27 marca 2019 r., I OSK 1959/18, LEX nr 2652690.

¹⁴ OTK ZU A 2024, poz. 118.

¹⁵ OTK ZU A 2025, poz. 75.

¹⁶ Na boku pozostawiamy – skądinąd niezwykle istotną, lecz również złożoną i zasługującą na osobne, obszernie opracowanie – kwestię statusu Trybunału Konstytucyjnego i wydawanych przez niego orzeczeń w odniesieniu do okresu po wyborach parlamentarnych z jesieni 2023 r. Faktem natomiast pozostaje, że powołane wyżej wyroki, podobnie jak i inne orzeczenia Trybunału z ostatniego okresu, nie doczekały się – przynajmniej jak dotąd (stan na 22 marca 2026 r.) – swej publikacji w Dzienniku Ustaw. W uchwale nr 162 z dnia 18 grudnia 2024 r. w sprawie przeciwdziałania negatywnym skutkom kryzysu konstytucyjnego w obszarze sądownictwa (M.P. poz. 1068) Rada Ministrów uznała bowiem, że „Trybunał Konstytucyjny w aktualnym składzie jest niezdolny do wykonywania zadań określonych w art. 188 i art. 189 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”, a „ogłaszanie w dziennikach urzędowych [jego] rozstrzygnięć [...] mogłoby doprowadzić do utrwalenia stanu kryzysu praworządności” (§ 1 ust. 2 i 4).

¹⁷ OTK ZU 1993, poz. 9.

¹⁸ W jednym z wywiadów Minister Edukacji, Barbara Nowacka, komentując wprowadzane zmiany w nauce religii w publicznych przedszkolach i szkołach, stwierdziła na przykład: „Namawiam Episkopat nie do wojny, ale do takiej współpracy i dialogu. Myśmy ze strony rządowej odbyli wiele spotkań ze stroną kościelną, pokazując, jakie mamy rozwiązania, wprowadzając je spokojnie i namawiając do zrozumienia, że to rząd kieruje polityką oświatową państwa, nie Episkopat”. Kwestionując twierdzenie, że strona rządowa odrzucała jakiegokolwiek próby kompromisu, dodała: „Nieprawda, my proponujemy

W przedstawionej sytuacji szczególnego znaczenia dla obiektywnej oceny odpowiedzialności za brak porozumienia w sprawie zmian w zasadach organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach nabiera rzeczywisty przebieg prac nad analizowanymi rozporządzeniami. Jego omówienie na podstawie dokumentacji, zgromadzonej przede wszystkim na stronach Rządowego Centrum Legislacji, jest podstawowym celem niniejszego opracowania. Możliwa stanie się tym samym odpowiedź na pytanie, czy i ewentualnie w jakim zakresie działania podejmowane przez kierownictwo Ministerstwa Edukacji Narodowej były w ogóle ukierunkowane na osiągnięcie konsensusu z władzami zainteresowanych kościołów i innych związków wyznaniowych.

1. Kwalifikacja fazy pisemnej: konsultacje publiczne czy opiniowanie?

Projekty obu omawianych rozporządzeń w imieniu Ministra Edukacji zostały przesłane z prośbą „o przesłanie opinii – w terminie 30 dni od dnia otrzymania pisma” do dwóch organizacji międzykościelnych¹⁹, dwudziestu (dwóch) związków wyznaniowych²⁰

religię na pierwszej lub ostatniej lekcji i poszliśmy na pewien kompromis, to znaczy kiedy w klasie 100 proc. uczniów chodzi na lekcje religii, to nie będzie obowiązku organizowania na pierwszej lub ostatniej lekcji. [...] I to jest z naszej strony pewien ukłon”. Dodała też: „Episkopat na nasz dialog odpowiada «ale my chcemy obowiązkowej lekcji religii». Tak naprawdę to jest ultimatum i roszczenie sobie prawa do weta, a to rząd kieruje polityką edukacyjną państwa”, <https://www.pap.pl/aktualnosci/nowacka-ws-lekcji-religii-namawiam-episkopat-do-wspolpracy-rzad-kieruje-polityka> [dostęp: 27.08.2025 r.].

¹⁹ Były to: Polska Rada Ekumeniczna (w której skład jako członkowie zwyczajni wchodziły: Kościół Chrześcijan Baptystów w RP, Kościół Ewangelicko-Augsburski w RP, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w RP, Kościół Ewangelicko-Reformowany w RP, Kościół Polskokatolicki w RP, Kościół Starokatolicki Mariawitów w RP, Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, natomiast status członka stowarzyszonego posiada m.in. inna organizacja międzykościelna – Towarzystwo Biblijne w Polsce, zob. <https://ekumenia.pl/kim-jestesmy/struktura-polskiej-rady-ekumenicznej/> [dostęp: 23.08.2025 r.]) i Alians Ewangeliczny (członkowie zwyczajni Aliansu to: Kościół Zielonoświątkowy w RP, Kościół Boży w Polsce, Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej, Kościół Boży w Chrystusie, Kościół Chrześcijan Baptystów w RP, Kościół Chrystusowy w RP; grono członków stowarzyszonych obejmuje następujące związki wyznaniowe: Kościół Chrześcijański ZOE, Ruch Chrześcijański Mt28, Chrześcijańskie Centrum „Pan jest Sztandarem” i Kościół Jezusa Chrystusa „Syjon” w Rzeszowie, zob. <https://aliansewangeliczny.pl/index.php/zarząd-i-członkowie/> [dostęp: 23.08.2025 r.]).

²⁰ Wśród adresatów znalazły się dwa podmioty wchodzące w skład struktury Kościoła katolickiego (Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski i Kościół katolicki obrządku greckokatolickiego). Projekty rozporządzeń otrzymały ponadto: Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, Kościół Ewangelicko-Reformowany w RP, Kościół Ewangelicko-Augsburski w RP, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w RP, Starokatolicki Kościół Mariawitów w RP, Kościół Polskokatolicki w RP, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w RP, Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP, Kościół Zielonoświątkowy w RP, Kościół Nowoapostolski w Polsce, Muzułmański Związek Religijny w RP, Kościół Boży

oraz kilku organizacji społecznych zainteresowanych sferą oświaty²¹. Z taką samą prośbą – innymi pismami – przesłano te dokumenty do Rady Dialogu Społecznego, organizacji związków zawodowych, organizacji pracodawców oraz Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, a także Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. We wszystkich tych przypadkach w sposób generalny powołano się na uchwałę nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów²². Równocześnie omawiane projekty zamieszczono na stronach Biuletynu Informacji Publicznej Rządowego Centrum Legislacji w zakładce „Rządowy Proces Legislacyjny”²³.

W przypadku pierwszego projektu (z dnia 29 kwietnia 2024 r.) całość związanej z nim korespondencji między ministrem i związkami wyznaniowymi została zebrana w zakładce „Konsultacje publiczne”. Inaczej postąpiono w odniesieniu do drugiego projektu (z dnia 30 września 2024 r.). Ze sposobu umieszczenia odnoszących się do niego materiałów na stronach RCL nie wynika jednoznacznie, czy dokument ten został wysłany do kościołów i innych związków wyznaniowych w ramach konsultacji publicznych, czy w ramach opiniowania. Zapraszające do przesyłania opinii na temat projektu pismo z dnia 1 października 2024 r. (DKOTC-WOKO.0231.1.2024.MK) zostało zamieszczone na stronach RCL jednocześnie w obu zakładkach („Konsultacje publiczne” oraz „Opiniowanie”). Natomiast stanowiska sformułowane na temat projektu w imieniu kościołów i innych związków wyznaniowych udostępniono w zakładce „Opiniowanie”. Zakładając racjonalność postępowania osób podejmujących w tych sprawach decyzje, należy sądzić, że odmienna kwalifikacja procesu dyskusji nad omawianymi projektami z udziałem przedstawicieli kościołów i innych związków wyznaniowych była wynikiem zmiany postrzegania tych podmiotów w świetle przepisów Regulaminu pracy Rady Ministrów. Skierowanie do nich projektu w ramach konsultacji publicznych sugeruje, że potraktowano je jedynie w kategoriach „organizacji społecznych lub innych zainteresowanych podmiotów lub instytucji” (por. § 36 ust. 1 Regulaminu). Natomiast uczynienie tego w ramach opiniowania oznacza, że uznano je za podmioty, w odniesieniu do których obowiązek

w Chrystusie, Kościół Boży w Polsce, Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej, Ewangeliczny Związek Braterski, Kościół-Zbór w Wodzisławiu Śląskim, Świecki Ruch Misyjny Epifania, Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich, Związek Buddyjski Bencien Karma Kamtsang. Projekt drugiego rozporządzenia otrzymały także Liga Muzułmańska oraz Kościół Chrześcijan Baptystów.

²¹ Były to: Federacja Inicjatyw Oświatowych, Fundacja Rzecznika Praw Rodziców, Fundacja „Rodzice Szkole” i Ogólnopolskie Stowarzyszenie Kadry Kierowniczej Oświaty. Projekt drugiego z omawianych rozporządzeń przesłano ponadto do Stowarzyszenia Katechetów Świeckich.

²² M.P. z 2022 r. poz. 348.

²³ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12384702> [dostęp: 27.08.2025 r.]; <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12390003> [dostęp: 27.08.2025 r.].

przekazania im projektu celem zasięgnięcia opinii wynika z odrębnych przepisów (por. § 38 ust. 2 Regulaminu).

Zakładając dalej, że sposób umieszczenia opinii przesłanych przez przedstawicieli kościołów i innych związków wyznaniowych na stronach RCL jest następstwem świadomych decyzji i że podejmując je, brano pod uwagę brzmienie art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, należy przyjąć, że w przypadku pierwszego projektu w MEN zakładano, iż z powołanego przepisu nie wynikają żadne szczególne konsekwencje dotyczące procedur, którym taki projekt powinien zostać poddany. Stanowisko to zmieniono następnie w przypadku drugiego z omawianych projektów. Przyjęto jednak najwyraźniej, że obowiązek działania „w porozumieniu” z władzami kościołów i innych związków wyznaniowych przy regulowaniu kwestii dotyczących organizacji nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach oznacza jedynie wymóg włączenia tych podmiotów w proces opiniowania odnoszących się do tego projektów. Przyjęcie tej interpretacji zmusza jednak m.in. do postawienia pytania o zasadność jednakowego traktowania kościołów i innych związków wyznaniowych (objętych art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty) oraz organizacji społecznych działających w sferze oświaty (o których w tym przepisie się nie wspomina).

Trudno wreszcie nie zauważyć, że § 38 ust. 2 Regulaminu pracy Rady Ministrów wyraźnie stanowi, że „projekt, którego przepisy dotyczą problematyki objętej zakresem działania komisji wspólnej Rządu i przedstawicieli samorządu terytorialnego, kościołów, partnerów społecznych lub innych podmiotów, przekazuje się do opiniowania właściwej komisji wspólnej”. Omawianych projektów nie przekazano jednak do żadnej z komisji państwowo-kościelnych²⁴, niemniej na dalszym etapie procedowania tych aktów stały się one przedmiotem prac dwóch takich gremiów z inicjatywy strony kościelnej.

²⁴ Kilkudziesięcioletnie tradycje – sięgające końca lat 40. XX w. – posiada Komisja Wspólna Przedstawicieli Rządu i Konferencji Episkopatu Polski. Prawną podstawę jej działalności stanowi obecnie art. 4 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2023 r. poz. 1966. W kolejnych latach III RP ustanowiono ponadto: Komisję Wspólną Przedstawicieli Rządu i Polskiej Rady Ekumenicznej, Wspólny Zespół Przedstawicieli Rządu i Świętego Soboru Biskupów, Komisję Wspólną Przedstawicieli Rządu i Aliansu Ewangelicznego oraz Komisję Wspólną Przedstawicieli Rządu i Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, a nadto Zespół ds. Kościoła Katolickiego Obrządku Bizantyjsko-Ukraińskiego. Zob. P. Stanisz, *Instytucjonalne formy dialogu państwa ze związkami wyznaniowymi w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Kościół i inne związki wyznaniowe w służbie dobru wspólnemu*, red. W. Uruszczak, K. Krzysztofek, M. Mikuła, Kraków 2014, s. 33–42; P. Borecki, *Komisja wspólna rządu RP i Episkopatu Polski oraz inne kolegialne formy relacji między państwem a związkami wyznaniowymi*, w: *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego. Gniezno 11–12 IX 2010*, red. K. Krasowki, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 9–26; D. Walencik, *Konsensualna regulacja stosunków między państwem a związkami wyznaniowymi w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Kościół a polityka*, red. M. Worbs, Opole 2011, s. 97–112.

2. Konsultowane podmioty

Osobnego komentarza wymaga liczba kościołów i innych związków wyznaniowych, do których wysłano omawiane projekty z prośbą o ich zaopiniowanie. Działających w Polsce kościołów i innych związków wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej jest bowiem znacznie więcej²⁵. Wszystkie one mają prawo do nauczania swej religii w szkołach (art. 53 ust. 4 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.²⁶), choć spora ich część z różnych powodów z tego prawa nie korzysta²⁷.

Odpowiadając na interpelację poselską dotyczącą procedowania pierwszego z omawianych rozporządzeń, Katarzyna Lubnauer, podsekretarz stanu w MEN, stwierdziła, że w ramach konsultacji publicznych projekt tego aktu został „skierowany do zaopiniowania” m.in. „przez władze zwierzchnie kościołów i innych związków wyznaniowych prowadzących nauczanie religii (swojej konfesji) w przedszkolach i szkołach”²⁸. Jednak jeszcze w 2019 r., w odpowiedzi na inną interpelację, w imieniu Ministra Edukacji Narodowej twierdzono, że „w systemie informacji oświatowej nie gromadzi się danych o nauczaniu religii z podziałem na poszczególne kościoły i związki wyznaniowe”. Oficjalne informacje na ten temat nie są publikowane również dzisiaj. Przytoczone wyżej twierdzenie o skierowaniu projektu do zaopiniowania przez władze związków wyznaniowych prowadzących nauczanie religii w szkołach nie wydaje się jednak w pełni precyzyjne. Należy bowiem zauważyć, że wśród adresatów ministerialnych pism znalazł się m.in. Związek Buddyjski Bencien Karma Kamtsang. Tymczasem – jak wynika z treści znajdujących się na stronie internetowej Polskiej Misji Buddyjskiej – program wprowadzenia edukacji buddyjskiej do polskich szkół jest dopiero realizowany (jak można sądzić na podstawie podawanej na tej stronie informacji o umowie z Ministerstwem Edukacji Narodowej – nie bez wsparcia samego ministerstwa)²⁹.

²⁵ Zgodnie ze stanem na dzień, w którym rozpoczęto konsultowanie pierwszego z omawianych projektów, obok 15 kościołów i innych związków wyznaniowych, których indywidualne relacje z państwem były określone ustawowo, działały 172 związki wyznaniowe wpisane do rejestru prowadzonego na podstawie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 265. Zob. <https://www.gov.pl/web/mswia/rejestr-koosciolow-i-innych-zwiazkow-wyznaniowych> [dostęp: 27.08.2025 r.].

²⁶ Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

²⁷ Zob. *Dostępność lekcji religii wyznań mniejszościowych i lekcji etyki w ramach systemu edukacji szkolnej. Analizy i zalecenia*, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2015, nr 6, zwłaszcza s. 18–26.

²⁸ Zob. Odpowiedź na interpelację nr 3695 w sprawie rozporządzenia ministra w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, odpowiadający: sekretarz stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej Katarzyna Lubnauer, Warszawa, 15.07.2024, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=D78J5Z&view=null> [dostęp: 23.08.2025 r.].

²⁹ Zob. <https://edukacjabuddyjska.pl/> [dostęp: 25.09.2025 r.].

Inna sprawa, że za znak wystarczającego zainteresowania nauczaniem religii w szkołach publicznych (w rozumieniu § 36 ust. 1 Regulaminu pracy Rady Ministrów) należałoby uznać samo zgłoszenie ministrowi przez dany kościół lub inny związek wyznaniowy podstawy programowej tego nauczania. Warunkuje ono bowiem podjęcie nauczania. Zgłoszenie takie powinno być też traktowane w kategoriach cechy relewantnej przy interpretacji art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, z uwzględnieniem zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych³⁰. Jak wynika z powołanej ostatnio odpowiedzi na interpelację poselską, liczba kościołów i innych związków wyznaniowych, które dokonały zgłoszenia podstawy programowej nauczania religii, jest jednak wyższa od liczby wyznaniowych adresatów ministerialnych pism zawierających prośbę o wyrażenie opinii o przygotowanych w MEN projektach. Ta pierwsza już w 2019 r. wynosiła 33³¹, natomiast liczba kościołów i innych związków wyznaniowych, do których wysłano omawiane pisma, jest mniejsza od trzydziestu (zakładając nawet, że za adresatów tych pism należy uznać wszystkie związki wyznaniowe, będące – choćby stowarzyszonymi – członkami organizacji międzykościelnych, które te pisma otrzymały).

3. Dyskusje nad projektem z 29 kwietnia 2024 r.

Poza standardową wymianą pism, prace nad omawianymi projektami obejmowały również specjalnie organizowane spotkania przedstawicieli MEN z reprezentantami kościołów. Do pierwszego z nich doszło w dniu 24 kwietnia 2024 r., a więc jeszcze przed upublicznieniem pierwszego projektu. Wiedząc o prowadzonych w ministerstwie pracach, z prośbą o takie spotkanie wystąpił ks. bp Wojciech Osiał,

³⁰ Zob. wyroki TK z dnia: 2 kwietnia 2003 r., K 13/02, OTK ZU 2003, nr 4A, poz. 28; 2 grudnia 2009 r., U 10/07, OTK ZU 2009, nr 11A, poz. 163; w doktrynie m.in.: J. Krukowski, *Konstytucyjny model stosunków między Państwem a Kościołem w III Rzeczypospolitej*, w: *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, red. A. Mezglewski, Lublin 2004, s. 87–90; D. Dudek, *Równouprawnienie kościołów i związków wyznaniowych na tle konstytucyjnych zasad prawa wyznaniowego*, w: *Prawo wyznaniowe...*, s. 201–205; J. Szymanek, *Stosunki wyznaniowe we współczesnej Polsce (elementy prawa i praktyki)*, w: *Polska w Unii Europejskiej a stosunki wyznaniowe*, red. Cz. Janik, Toruń 2005, s. 67–73; A. Abramowicz, *Równouprawnienie związków wyznaniowych w prawie polskim*, Lublin 2018, *passim*.

³¹ Zob. Odpowiedź na interpelację ponowną nr 30388 w sprawie wynagrodzenia dla nauczycieli religii w placówkach oświatowych, odpowiadający: podsekretarz stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej Maciej Kopeć, Warszawa, 17.05.2019, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BCCHK3&view=null> [dostęp: 23.08.2025 r.].

przewodniczący Zespołu roboczego ds. kontaktów z Rządem Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie lekcji religii w szkole, ustanowione nieco wcześniej przez Konferencję Episkopatu Polski. Chodziło przede wszystkim o zagwarantowanie przedstawicielom Kościoła katolickiego realnego prawa do uczestniczenia w pracach nad zmianami, w zgodzie z art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty. W trakcie spotkania urzędująca Minister Edukacji czytelnie dawała jednak wyraz przekonaniu, że w tej sprawie związana jest jedynie obowiązkiem zasięgnięcia opinii³².

Kwestia trybu prac nad zmianami rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach konsekwentnie podnoszona była przez przedstawicieli Kościoła katolickiego również po skierowaniu tego projektu do konsultacji publicznych, do czego doszło 29 kwietnia 2024 r.³³ Zagadnienie to zostało podniesione m.in. podczas drugiego spotkania zespołu powołanego przez KEP z przedstawicielami Ministerstwa Edukacji Narodowej, które odbyło się – ponownie z inicjatywy strony kościelnej – w dniu 15 maja 2024 r. Najważniejsze problemy wymagające dyskusji ks. bp Wojciech Osiał (przewodniczący nie tylko Zespołu roboczego ds. kontaktów z Rządem Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie lekcji religii w szkole, lecz także Komisji Wychowania Katolickiego KEP) zebrał w przekazanym podczas spotkania piśmie, w którym stwierdził m.in., że „projekt niesłusznie został skierowany do konsultacji publicznych bez osiągnięcia (a nawet bez dążenia do osiągnięcia) porozumienia z przedstawicielami Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych”. Wyraził przy tym opinię, że prace powinny toczyć się zgodnie ze standardem ustanowionym przy opracowywaniu pierwotnej wersji rozporządzenia z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie organizacji i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, kiedy to akceptacja przedstawicieli zainteresowanych kościołów i innych związków wyznaniowych dla wypracowanych rozwiązań została potwierdzona podpisami złożonymi przez ich przedstawicieli pod projektem aktu. Zwracając uwagę na niejasne intencje autorów projektu i zbyt dużą swobodę przyznawaną w nim dyrektorom szkół w tworzeniu grup międzyklasowych i międzyoddziałowych, ks. bp Osiał wyraził nadzieję „na udział w odnoszącej się do powyższych kwestii konstruktywnej dyskusji”³⁴.

³² Odniesienia do przebiegu spotkania – na podstawie osobistej relacji ks. bp. Wojciecha Osiała, przewodniczącego zespołu kościelnego, do pierwszego z autorów niniejszego opracowania, z dnia 16 sierpnia 2024 r.

³³ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056496/dokument665699.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.].

³⁴ Zob. Pismo ks. bp. Wojciecha Osiała, Przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, do Katarzyny Lubnauer, Sekretarz Stanu w ministerstwie Edukacji Narodowej, z dnia 15 maja 2024 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674406.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.]. Odniesienia do przebiegu spotkania z 15 maja 2024 r. –

Swoje krytyczne stanowisko wobec projektu i zastosowanego trybu prac przedstawiciele Konferencji Episkopatu Polski wyrazili ponownie po kolejnych kilkunastu dniach, formalnie odpowiadając na zaproszenie do udziału w konsultacjach publicznych. W opinii podpisanej przez ks. bp. Wojciecha Osiała i przesłanej przez ks. bp. Artura Mizińskiego, Sekretarza KEP, poruszona została zarówno kwestia kształtu proponowanych rozwiązań (za których konieczny skutek uznano niemożliwość właściwej realizacji programów nauczania, naruszenie praw przysługujących uczniom oraz znaczną redukcję etatów nauczycieli religii, dotkliwą zwłaszcza wobec zbyt krótkiego okresu *vacatio legis*), jak i niezgodność sposobu procedowania projektu z art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty. W konkluzji opinii wyrażono przekonanie, „że projekt, który został skierowany do konsultacji publicznych, powinien zostać poddany daleko idącym zmianom, a przede wszystkim nowe rozwiązania powinny zostać wypracowane w zgodzie z delegacją ustawową, na podstawie której mają zostać wydane, a więc «w porozumieniu z władzami Kościoła Katolickiego i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych»”³⁵.

Swego rodzaju uzupełnieniem stanowiska sformułowanego w imieniu Konferencji Episkopatu Polski była opinia, którą w ramach konsultacji publicznych sformułowali przedstawiciele Kościoła greckokatolickiego w Polsce. W dokumencie przesłanym w dniu 22 maja 2024 r. przez ks. abp. Eugeniusza Popowicza, Metropolity Przemysko-Warszawskiego tego Kościoła, krytyce poddano zawarte w projekcie zasady łączenia uczniów w grupy, zwracając uwagę na łatwe do przewidzenia, negatywne skutki wprowadzenia proponowanych rozwiązań (zwłaszcza niemożliwość dostosowania treści nauczania do wieku uczniów oraz niezawinioną i nagłą utratę zatrudnienia przez licznych nauczycieli religii). Podkreślono ponadto, że ewentualne wejście w życie rozporządzenia nowelizującego spotęguje trudności wiążące się z potrzebą integrowania na zajęciach z religii uczniów pochodzących z rodzin polskich i ukraińskich³⁶.

na podstawie osobistej relacji ks. bp. Wojciecha Osiała do pierwszego z autorów niniejszego opracowania, z dnia 16 sierpnia 2024 r.

³⁵ Zob. Pismo ks. bp. Artura Mizińskiego, Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski, do Minister Edukacji Barbary Nowackiej, z dnia 27 maja 2024 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674407.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.]; Opinia odnośnie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, podpisana przez ks. bp. Wojciecha Osiała, z dnia 27 maja 2024 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674405.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.].

³⁶ Zob. Pismo ks. abp. Eugeniusza Popowicza, Metropolity Przemysko-Warszawskiego, do Katarzyny Lubnauer, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej, z dnia 22 maja 2024 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674405.pdf>

Upubliczniony w ostatnich dniach kwietnia 2024 r. projekt zmian rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach został surowo oceniony również we wszystkich innych opiniach, które w imieniu związków wyznaniowych przesłano do Ministerstwa Edukacji Narodowej w odpowiedzi na zaproszenie do udziału w konsultacjach publicznych. W imieniu kościołów zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej taką opinię sformułował jej prezes, ks. bp Andrzej Malicki, a w imieniu (należących do tej organizacji) dwóch największych mniejszościowych kościołów chrześcijańskich w Polsce wypowiedzieli się ponadto ich zwierzchnicy: abp metropolita Sawa (Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny) oraz ks. bp Jerzy Samiec (Kościół Ewangelicko-Augsburski).

Prezes Polskiej Rady Ekumenicznej w piśmie z dnia 28 maja 2024 r., podobnie jak przedstawiciele Kościoła katolickiego, zaapelował przede wszystkim o zachowanie przewidzianego przepisami prawa oświatowego, „tryb[u] porozumienia z przedstawicielami Kościoła rzymskokatolickiego, Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego i innych Kościołów i związków wyznaniowych w zakresie zmian w nauczaniu religii w szkole”. Zwrócił uwagę, że zgodnie z art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty „wymagane jest w przedmiotowej kwestii, aby minister działał «w porozumieniu» z władzami tych podmiotów”. Zauważył: „Tak stało się m.in. w przypadku projektu rozporządzenia z 14 kwietnia 1992 r., i tak działo się i później”. Odnosząc się natomiast do projektowanych zmian, wyraził przekonanie, że potrzebne jest wypracowanie racjonalnych kryteriów łączenia uczniów w grupy („aby praktyka nie sprowadziła się wyłącznie do tworzenia maksymalnie dopuszczalnych dużych grup”) i znaczące wydłużenie okresu *vacatio legis*, co umożliwiłoby katechetom dostosowanie się do nowej sytuacji³⁷.

Prawosławny Metropolita Warszawski i całej Polski swoją opinię wobec projektu sformułował w piśmie z dnia 24 maja 2024 r. Wyraził w nim „negatywną opinię” na temat projektowanych zmian. Stwierdził, że dla wiernych Kościoła prawosławnego omawiany projekt jest „wyjątkowo niekorzystny, a nawet dyskryminujący” i „[n]ie ma on nic wspólnego z «umożliwieniem bardziej elastycznej organizacji nauki religii w szkole», o którym czytamy w uzasadnieniu MEN do proponowanych zmian w rozporządzeniu”. Zwrócił uwagę, że projektowane rozwiązania doprowadzą

gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674404.pdf [dostęp: 27.08.2025 r.]; Opinia Kościoła Greckokatolickiego, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674403.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.].

³⁷ Pismo ks. bp. Andrzeja Malickiego, Prezesa Polskiej Rady Ekumenicznej, do Minister Edukacji Barbary Nowackiej, z dnia 28 maja 2024 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674399.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.].

do pogorszenia warunków i jakości nauczania religii, a nadto ograniczą, a w niektórych przypadkach nawet wykluczą możliwość korzystania z niego przez uczniów. Podobnie jak przedstawiciele Kościoła greckokatolickiego, podkreślił specyficzne problemy wynikające z faktu, że w lekcjach religii w przypadku prawosławia licznie uczestniczą nie tylko dzieci z rodzin polskich, ale i uczniowie narodowości ukraińskiej. Wskazał też, że tworzenie dużych grup uczniowskich „przyczyni się do redukcji godzin i etatów nauczycieli religii”. Natomiast odnosząc się do kwestii proceduralnych, stwierdził: „Nierozumiałe proponowane zmiany dotyczące nauczania religii zaskakują tym bardziej, że są podejmowane jednoosobowo [...]”³⁸.

Konsultowany projekt został uznany za „niekorzystny, a nawet dyskryminujący uczniów z mniejszych liczebnie kościołów i związków wyznaniowych” również przez zwierzchnika Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. W piśmie z dnia 29 maja 2024 r. ks. bp Jerzy Samiec wyraził przekonanie, że „zapropozowane zmiany pogorszą w pierwszej kolejności warunki nauki uczniów z małych liczebnie kościołów i związków wyznaniowych i tym samym będą prowadzić do nierównego traktowania tych uczniów” oraz zaapelował o „odstąpienie w projektowanej nowelizacji od możliwości organizowania lekcji religii w grupach międzyklasowych, obejmujących uczniów z klas I–III albo IV–VIII”³⁹.

Krytyczne uwagi na temat projektu powtórzone zostały przez przedstawicieli mniejszościowych związków wyznaniowych podczas spotkania z przedstawicielami Ministerstwa Edukacji Narodowej, do którego doszło w dniu 20 czerwca 2024 r. Jak podsumowała to Katarzyna Lubnauer, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji, w kierowanym do Sekretarza KEP piśmie z dnia 24 czerwca 2024 r. niektórzy z obecnych na spotkaniu przedstawiciele 14 kościołów i innych związków wyznaniowych zgłosili uwagi, które „były zbieżne z opinią Kościoła Katolickiego”, choć pojawiły się też „opinie innych związków wyznaniowych o braku zainteresowania nauczaniem religii w systemie oświaty”. Zwracano ponadto uwagę na potrzebę „zmian legislacyjnych, które w lepszy sposób zabezpieczą i doprecyzują sytuację pozaszkolnych punktów katechetycznych”⁴⁰.

³⁸ Pismo abp. Sawy, Prawosławnego Metropolity Warszawskiego i całej Polski, do Minister Edukacji Barbary Nowackiej, z dnia 24 maja 2024 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674401.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.].

³⁹ Pismo ks. bp. Jerzego Samca, Biskupa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, do Minister Edukacji Barbary Nowackiej, z dnia 29 maja 2024 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674402.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.].

⁴⁰ Pismo Katarzyny Lubnauer, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji, do ks. bp. Artura Mizińskiego, Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski, z dnia 24 czerwca 2024 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056498/dokument674408.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.].

Z bardzo surową krytyką zmian projektowanych przez MEN w imieniu Stowarzyszenia Katechetów Świeckich wystąpił jego przewodniczący, Piotr Janowicz. Opinia ta nie ma, co prawda, bezpośredniego znaczenia dla odpowiedzi na pytanie o zgodność zastosowanych procedur z art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, ułatwia jednak całościową ocenę postępowania kierownictwa resortu edukacji w tej sprawie. Z pisma Janowicza z dnia 7 maja 2024 r. wynika bowiem, że jeszcze 18 marca tegoż roku (a więc przed wyborami samorządowymi, co nie wydaje się być bez znaczenia) Stowarzyszenie otrzymało z MEN zapewnienie, że nie są tam prowadzone „żadne prace koncepcyjne czy legislacyjne zmierzające do zmiany statusu nauczania religii czy zmniejszenia wymiaru tej nauki”. Pomimo tej korespondencji Stowarzyszenie Katechetów Świeckich nie otrzymało bezpośredniego zaproszenia do udziału w konsultacjach publicznych, co zostało przez autora pisma wyraźnie wytknięte. Natomiast odnosząc się do *meritum*, w przesłanym do MEN piśmie sformułowano pogląd, że „[r]ozwiązania zaproponowane w projekcie dyskryminują zarówno uczniów, jak i nauczycieli religii w procesie edukacji, sytuując ich w pozycji «gorszego sortu» uczestników procesu edukacji”, a niektóre założenia projektu ośmieszają edukację, deprecjonując w szczególności religię jako przedmiot nauczania. Zauważono też, że na skutek proponowanych zmian zagrożonych jest „ok. 20 000 miejsc pracy świeckich nauczycieli religii, a wielu spośród nich ma wieloletni dorobek zawodowy”⁴¹.

Do opinii przesłanych w ramach konsultacji publicznych w pismach z dnia 24 czerwca 2024 r. z upoważnienia Ministra Edukacji odniosła się Katarzyna Lubnauer⁴². Zapowiedziała dokonanie w projekcie zmian polegających na zmniejszeniu maksymalnej liczebności grup międzyklasowych i międzyoddziałowych z 30 do 28 uczniów oraz rezygnację z dopuszczenia możliwości łączenia w jednej grupie uczniów klas IV–VIII na rzecz wprowadzenia zasady, że takie połączenie jest możliwe jedynie w ramach klas IV–VI oraz VII–VIII. Jednocześnie w trzech z tych pism (adresowanych do Sekretarza Generalnego KEP, Prezesa PRE i Prawosławnego Metropolity Warszawskiego i całej Polski) odniosła się do zarzutu naruszenia obowiązku działania „w porozumieniu” z władzami kościelnymi, o którym mowa w art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty. Sekretarz Stanu w MEN stwierdziła, że „przepis ten, a w szczególności użyty w nim zwrot «w porozumieniu», nie może być interpretowany w sposób sprzeczny z art. 92 ust. 1 Konstytucji RP”. Tymczasem „Konstytucja RP wyposażyła w kompetencję do wydawania rozporządzeń ministrów

⁴¹ Pismo (e-mail) Piotra Janowicza, Przewodniczącego Stowarzyszenia Katechetów Świeckich, z dnia 7 maja 2024 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12384702/13056494/13056497/dokument674413.pdf> [dostęp: 27.08.2025 r.].

⁴² Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12384702/katalog/13056494#13056494> [dostęp: 27.08.2025 r.].

kierujących działami administracji rządowej (art. 149 ust. 2 Konstytucji RP), lecz nie wyposażała w taką kompetencję «władz Kościoła Katolickiego i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych». W związku z tym za niezasadne uznała stanowisko, zgodnie z którym zwrot „w porozumieniu”, jakim posłużył się ustawodawca w art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, powinien być rozumiany jako wymóg uzyskania zgody. Jak stwierdziła, przyjęcie takiego stanowiska oznaczałoby, że wydanie rozporządzenia przez organ konstytucyjnie wyposażony w kompetencję do wydawania aktów wykonawczych byłoby uzależnione od uzyskania zgody podmiotów, które w ogóle nie posiadają kompetencji prawotwórczych. Przedstawione rozumowanie wsparto odniesieniami do wyroków Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 czerwca 2013 r. (K 12/10⁴³), z dnia 17 marca 1998 r. (U 23/97⁴⁴) oraz z dnia 20 kwietnia 1993 r. (U 12/92⁴⁵). Z pierwszego z nich wyprowadzono wniosek, że „wybór jednej z form współuczestniczenia w wydawaniu aktu normatywnego ograniczony jest przyjętą koncepcją źródeł prawa”, a jeżeli „osiągnięcie «porozumienia», «zgody» (w tym także uprzedniej lub następczej) ma być warunkiem dojścia do skutku danego aktu, wszystkie podmioty upoważnione do uczestniczenia w procesie jego wydania powinny być wyposażone w kompetencje prawotwórcze”. Odniesienia do drugiego z powołanych wyroków TK ograniczyły się do zwrócenia uwagi, że określenia takie jak „w porozumieniu”, „w uzgodnieniu”, „za zgodą”, „przy udziale” czy „po zasięgnięciu opinii” wyrażają „więzy współzależności pomiędzy różnymi podmiotami, z których jeden jest organem stanowiącym prawa”, a jeśli formuły te odnoszą się nie tylko do organów państwa, lecz także do podmiotów społecznych, mamy do czynienia z przejawem „uspołecznienia procesu tworzenia prawa”. Za szczególnie istotny dla rozpatrywanej kwestii uznano we wskazanych wyżej pismach wyrok TK z dnia 20 kwietnia 1993 r. Stwierdzono, że „Trybunał Konstytucyjny wskazał przede wszystkim na fakt, że użycie w art. 12 ust. 2 ustawy wyrażenia «w porozumieniu» nie może oznaczać powszechnej zgody wszystkich Kościołów i związków wyznaniowych działających w Polsce. Biorąc bowiem pod uwagę zarówno liczbę, jak i zróżnicowanie tych podmiotów, jest rzeczą mało prawdopodobną osiągnięcie ich całkowitej i wspólnej akceptacji spraw uregulowanych w zaskarżonym rozporządzeniu. Jest to niemożliwe także dlatego, że niektóre z Kościołów lub związków wyznaniowych w ogóle nie są zainteresowane nauczaniem religii w szkołach publicznych lub wręcz programowo się temu sprzeciwiają”. Określenie „«w porozumieniu» [...] nie może

⁴³ OTK ZU 2013, nr 5A, poz. 65.

⁴⁴ OTK 1998, nr 2, poz. 11.

⁴⁵ OTK 1993, nr 1, poz. 9.

zatem być traktowane, jako równoznaczne z pojęciem zgody wszystkich działających w Polsce Kościołów i związków wyznaniowych” i oznacza „dla Ministra jedynie obowiązek zebrania informacji i wymiany poglądów o stanowiskach wszystkich kościołów i związków wyznaniowych zainteresowanych nauczaniem religii w szkołach publicznych, aby móc najpełniej uwzględnić ich oczekiwania, pozostając w zgodzie z przepisami Konstytucji i ustawami”. Standard ten – zdaniem Sekretarza Stanu – został zachowany przy konsultowaniu omawianego projektu rozporządzenia, gdyż kościoły i inne związki wyznaniowe „miały możliwość nie tylko wyrażenia opinii o tym projekcie, ale również miały możliwość wzięcia udziału w dyskusji o treści projektowanego rozporządzenia, zaprezentowania swojego stanowiska i wymiany poglądów, co nie zmienia stanowiska, że ostateczna decyzja o treści rozporządzenia należy do Ministra Edukacji”.

Do tych wyjaśnień odniósł się jeszcze (nowy) Sekretarz Generalny KEP, ks. bp Marek Marczak. Do przesłanego w tej sprawie pisma z dnia 8 lipca 2024 r. załączył kopię ostatniej strony ostatecznej wersji rozporządzenia z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, z widniejącymi tam podpisami przedstawicieli kościołów, którzy brali udział w pracach nad tym dokumentem. Sekretarz Generalny KEP podtrzymał negatywne stanowisko wobec zapowiadanych zmian i podkreślił, że zastosowany w tym przypadku tryb prac „nie odpowiada [...] wymogom wynikającym z art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty”. Pismo to pozostało już bez odpowiedzi. Natomiast rozporządzenie, opatrzone datą 26 lipca 2024 r., zostało opublikowane w dniu 1 sierpnia 2024 r., z uwzględnieniem drobnych zmian, które zapowiedziano po konsultacjach publicznych.

Znakiem stanowczego sprzeciwu środowisk kościelnych wobec zmian wprowadzanych rozporządzeniem nowelizującym z dnia 26 lipca 2024 r. stały się dwie petycje, z jakimi w dniach 20 i 21 sierpnia 2024 r. do Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego wystąpiły: Polska Rada Ekumeniczna (działając w imieniu kościołów zrzeszonych w tej organizacji) i Prezydium Konferencji Episkopatu Polski. W obu tych wystąpieniach skoncentrowano się w pierwszym rzędzie na niezgodności trybu prac nad tym rozporządzeniem z art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, akcentując brak wymaganego tym przepisem porozumienia. Pierwszy Prezes SN podzielił wątpliwości kościołów i w dniu 26 sierpnia wystąpił ze stosownym wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego⁴⁶, który – jak o tym była mowa wyżej – w wyroku z dnia

⁴⁶ Teksty petycji wraz z wnioskiem Pierwszego Prezesa SN do TK: <https://www.sn.pl/aktualnosci/Si tePages/Wydarzenia.aspx?ItemSID=1012-0dc69815-3ade-42fa-bbb8-549c3c6969c5&ListName=Wy darzenia&rok=2024> [dostęp: 27.08.2025 r.].

27 listopada 2024 r. (U 10/24) orzekł o niezgodności rozporządzenia z dnia 26 lipca 2024 r. z art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty w związku z kilkoma przepisami konstytucyjnymi.

4. Dyskusje nad projektem z 30 września 2024 r.

Projekt drugiego z omawianych rozporządzeń nowelizujących został rozesłany do wskazanych wyżej podmiotów kościelnych pismem z dnia 1 października 2024 r. Natomiast w dniu 9 października 2024 r. był on przedmiotem dyskusji podczas dwóch spotkań przedstawicieli MEN z reprezentantami kościołów i innych związków wyznaniowych (w jednym z tych spotkań uczestniczyli przedstawiciele 15 mniejszościowych związków wyznaniowych, a w drugim – delegaci KEP, a ściślej: Komisji Wychowania Katolickiego oraz Zespołu roboczego do spraw kontaktów z Rządem RP w sprawie lekcji religii w szkole)⁴⁷. Prowadzone w tej formule dyskusje zostały zwieńczone spotkaniem przedstawicieli MEN z reprezentantami wszystkich zainteresowanych kościołów i innych związków wyznaniowych, które miało miejsce w dniu 22 listopada 2024 r., a więc już po upływie okresu wyznaczonego na konsultacje publiczne i opiniowanie. Pomimo wyznaniowego zróżnicowania po stronie kościelnej, w trakcie tego spotkania projekt nie uzyskał poparcia przedstawicieli żadnego z zainteresowanych związków wyznaniowych. Dość jednomyślnie zgłaszali oni na jego temat różnorodne uwagi krytyczne⁴⁸. Istotne miejsce wśród tych uwag zajmował zarzut niedochowania przez MEN wymogu działania w porozumieniu z władzami kościołów i innych związków wyznaniowych przy wydawaniu rozporządzenia zmieniającego z dnia 26 lipca 2024 r.

⁴⁷ Zob. Raport z konsultacji publicznych i opiniowania projektu rozporządzenia Ministra Edukacji zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12390003/13084367/dokument702096.docx> [dostęp: 27.08.2025 r.]; Komunikat Zespołu roboczego KEP ds. kontaktów z Rządem RP w sprawie lekcji religii w szkole po spotkaniu z przedstawicielami MEN, 9.10.2024, <https://episkopat.pl/doc/219683.Komunikat-Zespolu-roboczego-KEP-ds-kontaktow-z-Rzadem-RP-w> [dostęp: 27.08.2025 r.].

⁴⁸ Takich uwag nie zgłoszono jedynie ze strony Związku Wyznaniowego Rodzimowierców Polskich Ród, którego przedstawiciele byli obecni na spotkaniu i wnosili o włączenie w proces konsultacji pomimo nieprowadzenia nauki religii w ramach systemu oświaty. Przedstawiciele Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, krytykując zignorowanie przez MEN wymogu dojścia do porozumienia, o którym mowa w art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, wyrazili też sprzeciw wobec praktyki konsultowania projektu w ramach oddzielnych spotkań z przedstawicielami Kościoła katolickiego oraz innych związków wyznaniowych. Zob. Raport z konsultacji publicznych..., s. 3.

Krytycznie odnoszono się też do rozwiązań zawartych w dyskutowanym projekcie, sprzeciwiając się właściwie każdemu z nich. Kontestowano przede wszystkim redukcję wymiaru nauki religii oraz zasadę umieszczania lekcji z tego przedmiotu „na obrzeżach” planu zajęć. Wskazywano, że konsekwencją ewentualnego wprowadzenia projektowanych zmian będzie utrata pracy przez licznych nauczycieli religii, których sytuację dodatkowo pogorszy brak jakichkolwiek okresów przejściowych, które pozwoliłyby im na przekwalifikowanie się. W tym kontekście przedstawiciele Konferencji Episkopatu Polski proponowali przyjęcie rozwiązania polegającego na stopniowej redukcji nauczania religii (z zastrzeżeniem należytej ochrony praw nauczycieli religii), której towarzyszyłoby przyjęcie zasady obowiązkowości religii lub etyki. Z kolei reprezentanci Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego postulowali zainicjowanie publicznej debaty nad koncepcją edukacji religijnej w szkole publicznej⁴⁹.

Z inicjatywy strony kościelnej sprawę nowelizacji rozporządzenia określającego zasady organizacji nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach podjęto również na forum Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu RP i Konferencji Episkopatu Polski. Podczas spotkania tego gremium w dniu 16 października 2024 r.⁵⁰, po wymianie przeciwstawnych opinii na temat treści omawianego projektu i trybu wprowadzania zmian, podjęto decyzję o utworzeniu Podkomisji ds. religii w szkole, której zlecono podjęcie próby wypracowania wspólnego stanowiska. Spotkania tego gremium odbyły się w dniach 7 i 28 listopada 2024 r., nie doprowadzając do zbliżenia stanowisk. Fakt nieosiągnięcia konsensusu w ramach podkomisji został zrelacjonowany na posiedzeniu Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu RP i Konferencji Episkopatu Polski w dniu 9 grudnia 2024 r., podczas którego kontynuowano wymianę rozbieżnych opinii⁵¹.

Zmiany w organizacji nauki religii w przedszkolach i szkołach publicznych były też wreszcie przedmiotem obrad Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu RP i Polskiej Rady Ekumenicznej, która spotkała się w dniu 18 listopada 2024 r. Również w tym przypadku strony przedstawiły przeciwstawne stanowiska, nie dochodząc do konsensusu, którego potrzebę jako warunek dopuszczalności wprowadzenia zmian konsekwentnie akcentowała strona kościelna⁵².

⁴⁹ Zob. Raport z konsultacji publicznych..., s. 2–3.

⁵⁰ Zob. <https://www.gov.pl/web/mswia/protokoly-z-posiedzen-komisji-wspolnych> [dostęp: 27.08.2025 r.]; Komunikat strony kościelnej z posiedzenia Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i Konferencji Episkopatu Polski, 9.12.2024, <https://episkopat.pl/doc/222048.Komunikat-strony-kooscielnej-z-posiedzenia-Komisji-Wspolnej> [dostęp: 27.08.2025 r.].

⁵¹ Zob. <https://www.gov.pl/web/mswia/protokoly-z-posiedzen-komisji-wspolnych> [dostęp: 27.08.2025 r.].

⁵² Tamże.

Przedstawiciele największych kościołów nauczających religii w ramach systemu oświaty wyrazili ponadto swoje opinie na temat projektu w odpowiedzi na skierowane do nich pismo z dnia 1 października 2024 r. Zarówno wyrażany w tych pismach stosunek do projektu, jak i stosowana argumentacja odzwierciedlały stanowiska, które reprezentanci poszczególnych wspólnot religijnych w tej sprawie zajmowali już wcześniej.

W piśmie ks. bp. Marka Marczaka z dnia 8 listopada 2024 r., które zostało skierowane do Ministra Edukacji w imieniu Konferencji Episkopatu Polski, ponownie zaakcentowano kwestie dotyczące trybu prac nad zmianami w organizacji nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach. Wyrażono przekonanie, że ze względu na brak porozumienia z przedstawicielami kościołów i innych związków wyznaniowych rozporządzenie z dnia 26 lipca 2024 r. „zostało wydane z rażącym naruszeniem art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty”, a odnosząc się do opiniowanego projektu stwierdzono, że wprowadzenie w życie zawartych w nim rozwiązań „jedynie po przeprowadzeniu konsultacji publicznych i ceremonialnych, nie służących osiągnięciu porozumienia, spotkaniach z przedstawicielami zainteresowanych Kościołów będzie obarczone tymi samymi wadami”. Powtórzono wspierającą te tezy argumentację i podjęto polemikę z ministerialną interpretacją art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty. Przedstawiono też umotywowaną krytykę planowanych zmian, a „w ramach dyskusji nad potrzebnymi zmianami” zaproponowano, aby przyjąć zasadę obowiązkowości jednego z przedmiotów „formacyjnych” (religii lub etyki), co w opinii przedstawicieli Kościoła umożliwiłoby zaakceptowanie stopniowej redukcji „wymiaru godzin religii, z zachowaniem stosownych okresów przejściowych i pod warunkiem należytej ochrony praw nauczycieli religii”⁵³.

Również tym razem osobno w sprawie projektu wypowiedzieli się przedstawiciele Kościoła grekokatolickiego w Polsce. W podpisanym przez ks. abp. Eugeniusza Popowicza piśmie z dnia 27 października 2024 r. ponownie zwrócono uwagę na stojące przed tą wspólnotą dodatkowe trudności, które wiążą się z integrowaniem na zajęciach z religii uczniów pochodzących z rodzin polskich i ukraińskich. *Expressis verbis* wyrażono sprzeciw wobec zamiarów ograniczenia wymiaru nauczania religii, zwracając uwagę, że utrudni to realizację przyjętych programów nauczania. Stwierdzono też, że podejmowane przez ministerstwo działania w tej sprawie „będą stały w sprzeczności z wolą rodziców, uczniów oraz nauczycieli kształtujących wartości chrześcijańskie”⁵⁴.

⁵³ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12390003/13084339/13084342/dokument700146.pdf> [dostęp: 28.08.2025 r.].

⁵⁴ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12390003/13084339/13084342/dokument700151.pdf> [dostęp: 29.08.2025 r.].

Negatywną opinię na temat planowanych zmian wyraził również abp Sawa, Prasoławny Metropolita Warszawski i całej Polski. W piśmie z dnia 7 października 2024 r. określił on omawiany projekt jako „wyjątkowo niekorzystny i dyskryminujący” dla polskiej wspólnoty prawosławnych i wyraził przekonanie, że zawarte w nim unormowania – jeśli zostaną wprowadzone w życie – „drastycznie pogorszą warunki, jakość nauczania i organizację nauki na lekcjach religii prawosławnej oraz uniemożliwią realizację programu nauczania”. Po raz kolejny wskazał na konieczne konsekwencje takiej decyzji, polegające na „redukcji przynajmniej połowy godzin i etatów nauczycieli religii”. Zwrócił też uwagę, że projekt „uderza w większość społeczeństwa ceniącego wartości chrześcijańskie, wspierające i fundamentalne dla wychowawczego wymiaru funkcjonowania szkoły” i wbrew woli najbardziej zainteresowanych ogranicza możliwość realizacji naturalnych zadań szkoły, do których należy „wzmacnianie poczucia tożsamości kulturowej, regionalnej, etnicznej, ukierunkowanie ku wartościom”⁵⁵.

Ks. bp Jerzy Samiec, występując w imieniu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, w piśmie z dnia 28 października 2024 r. zwrócił przede wszystkim uwagę, że nauka religii nie powinna być traktowana w kategoriach wąsko rozumianej formacji religijnej. Umożliwia ona bowiem także kształtowanie „uczniów bardziej świadomych tożsamości własnej i tożsamości innych osób, zdobywających kompetencje społeczne w zakresie własnego wyznania i odmiennych religii i światopoglądów”. Podkreślił, że „w tym zakresie cele nauki religii w ramach systemu oświaty publicznej niczym nie różnią się od zadań stawianych przed nauką języka polskiego, historii i innych przedmiotów”, bo i tam jest „zakładana realizacja celów w obszarze kompetencji społecznych”. W tym kontekście sformułował postulat „zainicjowania debaty społecznej dotyczącej koncepcji nauczania religii w ramach oświaty publicznej” i wyraził przekonanie, że bez takiej debaty „dotychczasowe i projektowane zmiany” jawią się „jako działanie zinstrumentalizowane politycznie”. Odnosząc się do art. 12 ustawy o systemie oświaty, zwrócił się do Ministra Edukacji o „zawarcie porozumienia w kwestii rozporządzenia określającego warunki i sposób wykonywania zadań w zakresie organizacji nauki religii w ramach systemu oświaty publicznej” i podkreślił, „że zgodnie z ustawą nauka ta nie jest przywilejem jakiegokolwiek związku wyznaniowego, lecz prawem obywateli RP”. Zauważył też, że „Kościół ewangelicki z dystansem przyjął zmiany wprowadzone w rozporządzeniu Ministra Edukacji z dnia 26 lipca 2024 roku”, a obecnie „sprzeciwia się ograniczeniu nauki religii do 1 godziny tygodniowo lekcji”. Jak stwierdził, „decyzja powinna być

⁵⁵ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12390003/13084339/13084342/dokument700152.pdf> [dostęp: 29.08.2025 r.].

poprzedzona: po pierwsze – dyskusją dotyczącą koncepcji nauki religii w ramach oświaty publicznej i – po drugie, o ile zostałyby zaakceptowana – okresem przejściowym dla dotychczas zatrudnionych nauczycieli”⁵⁶.

Za „kolejną próbę wprowadzenia zmian w zakresie nauczania religii bez zachowania trybu, o którym mowa w art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty” uznał omawiany projekt ks. bp Przemysław S. Koroza, Biskup Kościoła Ewangelicko-Reformowanego. W piśmie z dnia 26 października 2024 r. wskazał on, że do priorytetów reprezentowanego przez niego Kościoła należą: „obecność wychowania aksjologicznego w szkole, wypełnianie przez szkołę pomocniczej roli wobec woli rodziców mających, zgodnie z art. 48 ust. 1 Konstytucji RP, prawo wychowywać dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami, wreszcie również ochrona trwałości stosunków pracy katechetów”. Za niemożliwe uznał w związku z tym wyrażenie aprobaty „wobec planów redukcji zajęć z religii do jednej godziny tygodniowo (zwłaszcza bez odpowiednich okresów przejściowych)” oraz wobec „umieszczani[a] zajęć z religii obowiązkowo przed pozostałymi zajęciami lub po nich”, zwłaszcza że „takie umiejscowienie zajęć z religii w planie szkolnym zmierza do zniechęcenia uczniów do uczęszczania na nie”. W zakończeniu pisma w imieniu Kościoła Ewangelicko-Reformowanego wyrażona została „gotowość do prowadzenia rozmów, zmierzających do uzyskania porozumienia, o którym mowa w art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty”⁵⁷.

Odmierna od poprzednio omówionych była w swym tonie opinia, którą na temat projektu przesłał Dyrektor Sekretariatu Edukacji Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w RP, pastor Konrad Pasikowski. W imieniu tej wspólnoty religijnej z aprobatą odniósł się on do starań o „odchudzenie” planów zajęć szkolnych, wyrażając również zrozumienie dla zamiaru osiągnięcia tego celu przez „ujednoczenie tygodniowego wymiaru godzin nauki religii oraz nauki etyki” do jednej godziny w tygodniu. Bardzo pozytywnie ocenił pomysł umieszczania zajęć z religii i etyki przed obowiązkowymi zajęciami edukacyjnymi lub bezpośrednio po nich, twierdząc, że rozwiąże to problemy, z jakimi dotąd borykali się uczniowie należący do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego. Co do zasady nie zakwestionował również zamiaru „stosowania tych samych zasad łączenia uczniów w grupy [...] tak samo w szkole, jak i w tak zwanej grupie międzyszkolnej lub pozaszkolnym punkcie katechetycznym”, choć jednocześnie wyraził poparcie dla postulatu, aby nauka (w tym również nauka religii) była „prowadzona zgodnie z podziałem

⁵⁶ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12390003/13084339/13084342/dokument700148.pdf> [dostęp: 29.08.2025 r.].

⁵⁷ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12390003/13084339/13084342/dokument700149.pdf> [dostęp: 29.08.2025 r.].

na klasy”. Zgodnie ze stanowiskiem zajęтым przez przedstawicieli reprezentowanego przezeń Kościoła podczas wcześniejszych spotkań organizowanych przez MEN, stanowczo sprzeciwił się natomiast „formie prowadzenia konsultacji pomiędzy Ministerstwem a Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi w postaci organizowania oddzielnych spotkań konsultacyjnych z przedstawicielami Kościoła rzymskokatolickiego oraz z przedstawicielami pozostałych Kościołów i innych związków wyznaniowych”, postrzegając to jako „zagrożenie dla równego traktowania wszystkich Kościołów i związków wyznaniowych, którego wymaga art. 25 ust. 1 Konstytucji RP”⁵⁸.

Poparcie dla wprowadzenia zasady, zgodnie z którą zajęcia z religii lub etyki mają być organizowane bezpośrednio przed obowiązkowymi zajęciami edukacyjnymi lub po nich w imieniu Starszyny Związku Wyznaniowego Rodzิมowierców Polskich Ród, w piśmie z dnia 16 października 2024 r., wyraził również rzecznik związku, Patryk Wierzchoń. Jednocześnie – przyznając, że „na chwilę obecną w żadnej szkole nie są prowadzone lekcje rodzimej wiary” – wyraził ubolewanie, że na liście podmiotów, do których MEN zwróciło się o przesłanie stanowiska w sprawie projektu „nie znalazła się żadna z organizacji reprezentujących rodzimowierców”⁵⁹.

Jak wynika z *Raportu z konsultacji publicznych i opiniowania* opinie w sprawie projektu przesłały do MEN również organizacje reprezentujące nauczycieli, tj. Związek Nauczycielstwa Polskiego, Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” oraz Stowarzyszenie Katechetów Świeckich⁶⁰. Wszystkie te opinie były krytyczne. „Związek Nauczycielstwa Polskiego zwrócił uwagę na konieczność porozumienia się Ministra Edukacji z kościołami w sprawie rozwiązań organizacyjnych dotyczących religii w szkole oraz trudną sytuację zawodową (w tym krótki czas na przekwalifikowanie się) nauczycieli religii po zmniejszeniu wymiaru godzin nauki religii w szkole”, zauważając ponadto, że „sztywne określenie miejsca zajęć religii w planie lekcji może powodować problemy organizacyjne”. Na naruszenie prawa oświatowego „w zakresie osiągnięcia porozumienia z kościołami” zwróciły uwagę również dwie pozostałe organizacje nauczycielskie. Wyraziły one ponadto stanowczy sprzeciw wobec zapowiedzianych zmian, stwierdzając, że będą skutkowały nie tylko obniżeniem rangi religii jako przedmiotu szkolnego, ale też doprowadzą do

⁵⁸ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12390003/13084339/13084342/dokument700147.docx> [dostęp: 28.08.2025 r.].

⁵⁹ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//579/12390003/13084339/13084342/dokument700153.pdf> [dostęp: 29.08.2025 r.].

⁶⁰ Opinie te jednak nie zostały udostępnione w materiałach dotyczących projektu, które zamieszczono na stronach Rządowego Centrum Legislacji. Por. <https://legislacja.gov.pl/projekt/12390003> [dostęp: 29.08.2025 r.].

dyskryminacji katechetów i naruszeń wolności światopoglądowej uczniów i rodziców oraz utrudnią uczniom nabywanie kompetencji uniwersalnych⁶¹.

W *Raporcie z konsultacji publicznych i opiniowania* zapisano ponadto, że projekt został pozytywnie zaopiniowany przez Komisję Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego, która obradowała w tej sprawie w dniu 23 października 2024 r. Odnotowano też, że do MEN „wpłynęło ponad 17,5 tys. protestów (które zostały podpisane przez nie mniej niż 300 tys. osób) wyrażających stanowiska i opinie od podmiotów niewymienionych w OSR, w tym osób prywatnych – rodziców i nauczycieli, które nie zawierały propozycji legislacyjnych albo wykraczały poza zakres regulacji”⁶².

Pomimo dość powszechnej krytyki rozporządzenie zostało wydane bez znaczących modyfikacji w stosunku do projektu (do najważniejszych zmian należało dodanie wymogu, aby lekcje religii lub etyki, co do których w projekcie przewidywano obowiązek planowania ich przed obowiązkowymi zajęciami edukacyjnymi lub po zakończeniu takich zajęć, umieszczane były w planie zajęć „bezpośrednio” przed nimi lub po nich). Tym razem kościoły i inne związki wyznaniowe, które przesłały do MEN opinie o projekcie, nie otrzymały pisemnych odpowiedzi. Natomiast w zbiorczym *Raporcie z konsultacji publicznych i opiniowania* ustosunkowano się jedynie do niektórych ze zgłoszonych uwag. Odnosząc się do zarzutu naruszenia obowiązku działania „w porozumieniu” z władzami kościołów i innych związków wyznaniowych, po raz kolejny odwołano się do wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego, który w uzasadnieniu orzeczenia z dnia 20 kwietnia 1993 r. (U 12/92) stwierdził, że pojęcie to, użyte w art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, „oznacza dla Ministra jedynie obowiązek zebrania informacji i wymiany poglądów o stanowiskach wszystkich kościołów i związków wyznaniowych zainteresowanych nauczaniem religii w szkołach publicznych, aby móc najpełniej uwzględnić ich oczekiwania, pozostając w zgodzie z przepisami Konstytucji i ustawami”. Za „niewłaściwy” uznano ponadto „zarzut naruszenia wolności światopoglądowej uczniów i ich rodziców”, gdyż „Minister Edukacji zmieniając organizację nauki religii i etyki w publicznych szkołach nie wpływa na możliwość korzystania z przysługującego uczniom konstytucyjnego prawa do pobierania w szkole nauki religii”. Natomiast odpowiadając na zarzut dyskryminowania nauczycieli religii, stwierdzono, że „Minister Edukacji ma [...] świadomość, że projektowane zmiany przyczynią się do redukcji zatrudnienia nauczycieli religii, niemniej jest ona jedynie skutkiem zmienianej organizacji lekcji religii i etyki, nie zaś celem samym w sobie”⁶³.

⁶¹ Raport z konsultacji publicznych..., s. 1–2.

⁶² Tamże, s. 1.

⁶³ Tamże, s. 2.

Prezydium KEP również tym razem wystąpiło z petycją do Pierwszego Prezesa SN, wnioskując o skierowanie do Trybunału Konstytucyjnego wniosku o stwierdzenie niezgodności rozporządzenia z dnia 17 stycznia 2025 r. z konstytucją, konkordatem i ustawami⁶⁴. Taki wniosek został sporządzony dnia 22 kwietnia 2025 r., a stawiany w nim podstawowy zarzut dotyczył niezgodności trybu wydania tego rozporządzenia z art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty w związku z kilkoma przepisami konstytucyjnymi⁶⁵. Rozstrzygając sprawę, Trybunał Konstytucyjny podtrzymał pogląd wyrażony m.in. w wyroku z dnia 27 listopada 2024 r. (U 10/24). W konsekwencji orzekł, że rozporządzenie z dnia 17 stycznia 2025 r. „jest w całości niezgodne z art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2024 r. poz. 750, ze zm.) w związku z art. 92 ust. 1, art. 25 ust. 3 oraz art. 2 i art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej” (wyrok TK z dnia 3 lipca 2025 r., U 2/25).

Wnioski

Podsumowując przeprowadzoną analizę przebiegu prac nad projektami rozporządzeń MEN z dnia 26 lipca 2024 r. oraz z dnia 17 stycznia 2025 r., należy stwierdzić, że od początku tego procesu kierownictwo resortu edukacji zajmowało stanowisko, iż przedstawiciele kościołów i innych związków wyznaniowych mają w tej sprawie jedynie prawo do wyrażania niewiążących opinii. Natomiast obowiązek szukania porozumienia, które byłoby oparte na gotowości zrozumienia racji drugiej strony, był przez przedstawicieli ministerstwa od początku wyraźnie odrzucany. Konsekwentnie prezentowano przy tym pogląd, że obciążający ministra wymóg działania „w porozumieniu” z władzami tych wspólnot przy określaniu zasad organizowania tego nauczania w publicznych przedszkolach i szkołach sprowadza się do obowiązku „zebrania informacji i wymiany poglądów o stanowiskach wszystkich kościołów i związków wyznaniowych zainteresowanych nauczaniem religii w szkołach publicznych”. Rolę kościołów i innych związków wyznaniowych przedstawiciele MEN widzieli we współdziałaniu w realizacji zamierzeń resortu, przy możliwych drobnych zmianach czynionych wskutek zgłaszanych postulatów. Rozbudowane procedury konsultacyjne z udziałem przedstawicieli wspólnot religijnych można

⁶⁴ Petycja Prezydium Konferencji Episkopatu Polski do Pierwszej Prezes Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2025 r., kopia w posiadaniu autorów, <https://episkopat.pl/doc/225150.Prezydium-KEP-wnioskuje-o-zbadanie-konstytucyjnosci-i> [dostęp: 29.08.2025 r.].

⁶⁵ Zob. <https://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?&pokaz=dokumenty&sygnatura=U%202/25> [dostęp: 29.08.2025 r.].

w tej sytuacji uznać za służące jedynie stwarzaniu pozorów szukania porozumienia. Nie może więc dziwić, że reprezentanci wspólnot religijnych koncentrowali się na krytyce ministerialnych projektów oraz kwestiach proceduralnych i nie byli gotowi do wspierania ministerialnych działań, których skutkiem (a zapewne również celem) ma być marginalizacja szkolnej nauki religii i dezorganizacja procesu nauczania tego przedmiotu, a tym samym zdecydowane zmniejszenie znaczenia szkoły jako instytucji wspierającej rodziców w realizacji ich prawa do wychowania dzieci zgodnie ze swymi przekonaniami (zob. w szczególności art. 53 ust. 3 Konstytucji RP) i samych uczniów w realizacji prawa do wsparcia w rozwoju ku pełnej dojrzałości, w tym m.in. dojrzałości w sferze duchowej (zob. art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe). Nie znaczy to jednak, że przedstawiciele kościołów zainteresowanych nauczaniem religii w szkole, w tym zwłaszcza przedstawiciele Kościoła katolickiego, nie byli gotowi do dialogu i współdziałania w przeprowadzeniu takiej reformy, która będzie motywowana rzeczywistą troską o dobro uczniów i dążeniem do poprawienia warunków prowadzenia procesu dydaktycznego.

Podjęte rozważania pozwalają ponadto na stwierdzenie, że postępowanie przedstawicieli MEN w trakcie prac nad omawianymi projektami nie odpowiadało nawet standardom określonym w (wyjętym z kontekstu) zdaniu, w którym znalazła się zacytowana wyżej opinia Trybunału Konstytucyjnego. Obok sformułowania obowiązków ministra wyraźnie określono tam bowiem cel zbierania informacji i wymiany poglądów o stanowiskach reprezentantów związków wyznaniowych. Zdaniem Trybunału minister ma to czynić po to, „aby móc najpełniej uwzględnić ich oczekiwania, pozostając w zgodzie z przepisami Konstytucji i ustawami”. O ile jednak reprezentantom kościołów i innych związków wyznaniowych w trakcie procedowania omawianych projektów rzeczywiście stworzono szerokie możliwości wypowiedzenia opinii (mogli oni nie tylko składać pisemne opinie w ramach konsultacji publicznych czy opiniowania, lecz także podejmować dyskusje z kierownictwem resortu podczas organizowanych w różnych formatach spotkań), o tyle zmiany wprowadzone w projektach przed ogłoszeniem rozporządzeń tylko w niewielkim zakresie uwzględniały sformułowane przez nich uwagi.

Trzeba też wreszcie zauważyć, że w trakcie prac nad przygotowanymi projektami rozporządzeń kierownictwo resortu edukacji niewłaściwie zrealizowało nawet postanowienia Regulaminu pracy Rady Ministrów. Za przykład niedopełnienia określonych tam obowiązków należy uznać nieskierowanie omawianych projektów do istniejących, wspólnych komisji państwowo-kościelnych.

Bibliografia

- Abramowicz A., *Równouprawnienie związków wyznaniowych w prawie polskim*, Lublin 2018.
- Bernaciński Ł., *Uwagi do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (wersja z dnia 30 września 2024 r.)*, *Kultura Prawna* 2024, t. 7, DOI: 10.37873/legal.2024.7.136.
- Borecki P., *Komisja wspólna rządu RP i Episkopatu Polski oraz inne kolegialne formy relacji między państwem a związkami wyznaniowymi*, w: *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego. Gniezno 11–12 IX 2010*, red. K. Krasowki, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010.
- Borecki P., *Konstytucyjność regulacji szkolnej nauki religii (głos w dyskusji)*, *Studia Prawnicze* 2008, nr 2.
- Dudek D., *Równouprawnienie kościołów i związków wyznaniowych na tle konstytucyjnych zasad prawa wyznaniowego*, w: *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, red. A. Mezglewski, Lublin 2004.
- Krukowski J., *Konstytucyjny model stosunków między Państwem a Kościołem w III Rzeczypospolitej*, w: *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, red. A. Mezglewski, Lublin 2004.
- Mezglewski A., *Polski model edukacji religijnej w szkołach publicznych. Aspekty prawne*, Lublin 2009.
- Niedziółka J., *Rozporządzenie Ministra Edukacji zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach – uwagi krytyczne*, *Przegląd Prawa Wyznaniowego* 2023, t. 15.
- Pilich M., *Prawne aspekty nauczania religii i krzewienia religijności w szkołach publicznych*, w: *Obecność religii w publicznym systemie oświaty w aspekcie prawnym*, red. T.J. Zieliński, Warszawa 2012.
- Stanisz P., *Instytucjonalne formy dialogu państwa ze związkami wyznaniowymi w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Kościół i inne związki wyznaniowe w służbie dobru wspólnemu*, red. W. Uruszczak, K. Krzysztofek, M. Mikuła, Kraków 2014.
- Stanisz P., Walencik D., *Tryb nowelizacji rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 roku w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach*, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 2024, t. 27.
- Strzała M., *The 2024–2025 Changes in Religious Instruction in Polish Public Schools and Their Legality*, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 2025, t. 28.
- Szymanek J., *Stosunki wyznaniowe we współczesnej Polsce (elementy prawa i praktyki)*, w: *Polska w Unii Europejskiej a stosunki wyznaniowe*, red. Cz. Janik, Toruń 2005.
- Walencik D., *Konsensualna regulacja stosunków między państwem a związkami wyznaniowymi w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Kościół a polityka*, red. M. Worbs, Opole 2011.
- Zieliński T.J., *Merytoryczne i legislacyjne uwagi do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 1992 r. dotyczącego nauczania religii i etyki*, *Studia z Teorii Wychowania* 2023, t. 14, nr 4.

